

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 96, Eylöl 2019, s. 417-427

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.36716>

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date

1.07.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

29.09.2019

Beste ÇAKMAKKAYA

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Öğrencisi

bestecakmakkaya@stu.aydin.edu.tr

Dr. Öğr.Üyesi Alev DURAN

İstanbul Aydın Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı
alevduran@aydin.edu.tr

MANASTIR'IN UNUTULMAZ GÜNLERİ VE MANASTIR HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Öz

Manastır Osmanlı Devleti'nde II.Meşrutiyet'i hazırlayan önemli merkezlerden biridir. Çünkü burada hareket etmek merkeze oranla daha serbest ve kolay olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi bunu hazırlayan süreç ve gelişmeler bazında, Manastır tarihi önemle incelenmesi gereken bir alandır. Bunun için doğru bilgiler elde ederek, bir sonuca ulaşmak gerekir. Yaptığımız çalışmada bu ilkeler doğrultusunda, Manastır'ın II. Meşrutiyet'in ilan edilmesindeki rolü ve bu bağlamda Abdülmecid Fehmi'nin Manastır'ın Unutulmaz Günleri adlı Osmanlıca eserinin transkripsiyonunu sağlayarak bir bütün içinde, neden- sonuç ilişkisi dahilinde irdeleyerek, olumlu-olumsuz yanlarını kaynaklar ışığında, bilimsel bir perspektifle değerlendirecektir.

Anahtar kelimeler: Manastır, II. Meşrutiyet, Manastır'ın Unutulmaz Günleri.

UNFORGETTABLE DAYS OF MONASTERY AND A BRIEF ASSESSMENT OF MONASTERY

Abstract

Monastery in the Ottoman Empire II. It is one of the important centers preparing the constitutional monarchy. Because moving here has been more free and easier than the center. II. On the basis of the processes and developments that prepared this declaration, the monastery history is an area that must be examined with importance. By achieving the right information for this, you need to reach a conclusion. According to these principles in our study, the monastery II. In this context, the role of the proclamation of the Constitutional Monarchy and the Ottoman Unforgettable Days of the monumental works of the Ottoman Empire by providing a transcription of the whole, within the cause-effect relationship, by examining the positive-negative aspects in the light of the sources, with a scientific perspective will be evaluated.

Keywords: Monastery, II. Constitutional Monarchy, Unforgettable Days of the Monastery.

GİRİŞ

Bu araştırmamızda Manastır'ın tarihi coğrafyası, adının anlamı, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesindeki rolü ve Abdülmecid Fehmi'nin "Manastır'ın Unutulmaz Günleri" adlı eserinin transkripsiyonunu gerçekleştirerek bir değerlendirme sunacağız. Manastır, "Makedonya'nın güneybatısında Pelister dağı (2600 m.) eteğinde denizden 590-680 m. Yükseklikte eğimli bir yüzeyde kurulmuştur. Vardar ırmağının kollarından Karasu'ya dökülen Drahor (Dragor) çayı kıyısında bulunur."¹ Bunun yanında Makedonya'nın en önemli üç şehirlerinden biridir. Makedonya adı ise genel olarak Osmanlı Devleti tarafından kullanılmamakla birlikte Balkan Devletleri tarafından Berlin Kongresi'nin hemen ardından ortaya çıkmış ve bu doğrultuda kullanılmaya başlanmıştır.² Makedonya'nın şehirlerinden Manastır'ın adının anlamını irdelleyecek olursak "Rumca Manastirion, Ulahça Toli- Manastır, Sırpça Bitoji, Bulgarca ve Makedonca Bitola'dır."³

Manastır adı ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan biri, Drahor nehrinin yakınındaki kiliseler ile ilgilidir. Hristiyanlar Yortu günlerinde bu kiliselere giderek ayin yaparlardı. Manastır'ın kiliselerden dolayı bu adı aldığı ileri sürülmüştür.⁴ Bunun yanında diğer bir rivayete göre; Manastır'da bulunan Kara Köprü'nün yakınlarında büyük bir kilisenin olduğu ve Hristiyanların yine bu kiliselerde, Yortu ayinlerini yaptıklarını ve bundan dolayı Manastır'ın bu ismi aldığı bilinmektedir. Ayrıca Manastır şehrinin eski yerinde tam olarak yetmiş iki kilisenin bulunduğu, bu kiliselerin kendilerine özel su kanallarının olduğu ve hepsinin birbirine bağlandığı şeklinde bir görüş de mevcuttur.⁵ Manastır'ın tarihi VI. Yüzyıla kadar gitmektedir. Osmanlı

¹ Kristaq Prifti, "Manastır", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), C. XXVII, 2003, s.562-563.

² Deniz Akpınar, Nurettin Birol, "XIX. Yüzyıl Sonlarında Manastır Vilayeti Ve Vali Halil Rifat Paşa'nın Faaliyetleri (1887-1889)", Asos Journal Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 14, 2015, s.141.

³ Prifti, a.g.m., s.562-563.

⁴ Mehmed Tevfik, Manastır Vilayeti'nin Tarihçesi, Manastır:Beyne'l- Milel Ticaret Matbaası, Manastır, 1327, s.27.

⁵ Galip Çağ, "XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Hakimiyetinde Manastır" (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010, s.2.

Devleti'nden önce burada Makedon Krallığı, Büyük Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu, Sırp Krallığı ve Bulgar Krallığı hüküm sürmüştür.⁶

Manastır'a ilk Osmanlı akını, Aydınoğlu Umur Bey'in 1332 yılında yapmış olduğu sefer ile gerçekleşmiştir. Şehir ancak I. Murad döneminde 1382-1383'de fethedilmiştir ve Manastır adıyla anılmaya başlamıştır.⁷ Manastır Osmanlı Devleti tarafından feth edildikten sonra bulunduğu konum gereğince önemli bir ekonomik merkez haline gelmiştir.⁸

Yukarıda değindiğimiz üzere Manastır tarihi irdelendiğinde birçok devlete ve bu bağlamda birçok kültüre de ev sahipliği yapmıştır. Şehir Osmanlı hakimiyetine girdiğinde şüphesiz ki etnik ve kültürel yapısı bu doğrultuda değişime uğramıştır. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti, feth ettiği yerlerin kalıcılığını arttırmak adına iskân politikasına oldukça önem vermektedir. Şüphesiz ki bir yer fethedildikten sonra o bölgenin kalıcılığı mümkün mertebe sağlanmalıydı. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı Devleti zamanında Anadolu'ya gelen Türkler genel anlamda "Türkmen" adıyla birlikte "Yörük" adı ile de nitelendirilmiştir.⁹ "Yörük" kelime anlamı olarak incelendiğinde yürümek fiilinden türemiştir ve Anadolu'ya gelerek yurt edinen kişileri ifade etmektedir.¹⁰ "Yörük, Rumeli ve Anadolu'nun batı ve orta bölgelerinden başka doğu ve güneydoğu bölgelerinden hayatlarını idame ettiren topluluklar ile Suriye ve Irak'ta bulunan Türk oymakları için de kullanılmıştır."¹¹ Bu kişiler mevsim değişikliğine uygun olarak yer değiştirerek geçimlerini sürdürmekteydiler. Yörükler hem iklim şartları hem de bazen zorunlu olarak tutulan iskân neticesinde göç etmişlerdir.¹² Manastır da ise özellikle II. Murad ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde Anadolu'dan ve Toroslar'dan gelen Türkmen aşiretler bölgeye yerleştirildi.¹³ Osmanlı Devleti zamanında şehir yapısı bu şekilde değişime uğradı ve İslâmi geleneğe bağlı kalındı. Fethedilen yerlerin gerek kültürel yapısı, gerek dış görünüşü bu sayede değişime uğrayarak Osmanlı tarzı bir görünüme kavuşmuştur.

1835 yılına gelindiğinde Manastır, Rumeli Vilayeti'nin merkezi haline gelmiştir. 1844-1868 yıllarında ise şehir sancak merkezi konumuna kavuştu. 1881-1912 yıllarında ise çeşitli konsolosluklar kuruldu. Bunlar İngiltere, Rusya, Avusturya konsoloslukları idi.¹⁴ 1878 yılına gelindiğinde Osmanlı, Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya, İtalya ve Almanya ile Berlin Kongresi toplanmıştır. Bu kongre kararı gereğince Makedonya ve Manastır ıslahat yapılmak koşuluyla Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.¹⁵

1906 yılında, Manastır'daki mali ıslahatlar yabancı devletlerin kontrolüne bırakıldı. 1908 yılının mayıs ayına gelindiğinde, Manastır İttihat ve Terakki'nin önemli merkezlerinden biri haline geldi. Çünkü, Manastır'da hareket etmek merkeze oranla daha kolay ve daha serbestti. 1908 yılının mayıs ayında büyük bir protesto düzenlendi. "5 Temmuz 1908'de hürriyet'in ilanı için

⁶ Nurullah Karta, "Manastır Şehrinin Sosyal Ve Ekonomik Durumu (1482-1615)", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. VIII., S.XLI., ,2015, s.459.

⁷ Prifti, a.g.m., s.562.

⁸ Prifti, a.g.m. s.562.

⁹ Mustafa Ali Uysal, Kazım Kartal, XIX.Yüzyılın İlk Yarısında Ağlasun ve İncir Kazalarının Sosyal ve İktisadi Yapısı (1830-1850), Ankara: Gece Akademi, 2018, s.61-63.

¹⁰ Uysal, Kartal; a.g.e., s.61-63.

¹¹ Uysal, Kartal; a.g.e., s.61-63.

¹² Uysal, Kartal; a.g.e., s.61-63.

¹³ Prifti, a.g.m., s.562.

¹⁴ Prifti, a.g.m., s.562.

¹⁵ Prifti, a.g.m., s.562.

muhtıra verildi."¹⁶ 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı'ya savaş ilan etmesiyle, Balkan savaşları başlamıştır. Daha sonra, bazı bölgelerdeki yenilgiler neticesinde Manastır, 14-18 Kasım 1912'de Sırp kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir.¹⁷ Böylece Manastır'da 430 yıllık Osmanlı egemenliği sona ermiştir.

Manastır "*I.Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Krallık Yugoslavyası'na ilhak edildi ve Sırp tarafından merkezi Üsküp olan Vardar eyaletine katıldı.*"¹⁸ *II.Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra ise yeni kurulan komünist Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetten biri olan Makedonya sınırları içerisinde kaldı.*¹⁹ Anlaşılacağı üzere XIX.yüzyıl ve XX.yüzyıl da ortaya çıkan gelişmeler bu yüzyıllar arasında Osmanlı Hükümeti'ni bölgede daha etkin kılmış ve yabancı devletlerin dikkatini çekerek müdahale etmelerine neden olmuştur.²⁰

Genel olarak verdiğimiz bu bilgilerden sonra Abdülmecid Fehmi'nin "Manastır'ın Unutulmaz Günleri" adlı eserini transkripsiyon ederek, metinde yer alan olayları tarihi gerçekler ile kıyaslayıp, elde ettiğimiz sonuçları tarih süzgecinden geçirerek, topladığımız salt bilgileri, objektiflik ilkesi doğrultusunda harmanlayarak çalışmamızı tamamlayacağız.

1. II. MEŞRUTİYET'İN İLANINI HAZIRLAYAN MERKEZLER

Merkezi Paris'te bulunan İttihat ve Terakki ile merkezi Selanik'te bulunan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti, 27 Eylül 1907 tarihinden itibaren birleşerek Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını almıştır.²¹ Bu bölgeler merkeze oranla daha serbest hareket edilen bölgeler olduğundan, İttihat ve Terakki cemiyeti üyeleri ya yurt dışında ya da Manastır, Ohri, Resne, Selanik gibi yerlerde faaliyetlerini yürütmüştür. Bundan dolayı bu bölgeler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önemli merkezleri haline gelmiştir. Bu kişiler kendi görüşlerini basın yoluyla ifade etmişlerdir. Enver Paşa, Resneli Niyazi, Ohri'de Eyüp Sabri Bey bu düşüncelerin önemli temsilcileri olmuşlardır.

1908 yılında, II. Meşrutiyet ilan edilmeden önce Enver Paşa, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne Resneli Niyazi Bey'i kaydettirmiştir ve netice itibarıyla İttihat ve Terakki Cemiyet'i Resneli Niyazi Bey'i desteklemiştir. Bunun nedeni, Resneli Niyazi Bey'in Resne'de sevilmesi ve destek toplayacağına olan düşünceleriydi. Bunlardan dolayı, Resne Kumandanlığına tayini çıkarılmıştır.²² Niyazi Bey, 1319 Makedonya Bulgar ihtilaline kadar Ohri'de askeri debboy görevindeydi. Niyazi Bey, çetelerle mücadelede bulunmuştur. Eyüp Sabri Bey'in ise özellikle cemiyetin teşkilat çalışmalarına ağırlık verdiği görülmektedir. Zaman geçtikçe merkezlerin teşkilatlanması da aynı doğrultuda artmaktaydı.

9 Haziran 1908 tarihinde, İngiltere Kralı VII. Edward ve Rus Çarı Nikola, Estonya'nın başkenti Reval (Tallinn)'de bir görüşme yapmışlardır. Reval görüşmeleri olarak adlandırılan bu görüşmelerde İran, Afgan hududu, Girit, Balkan demiryolları, Makedonya gibi konular üzerinde durulmuştur. İttihat ve Terakki üyelerinin, Reval'de yapılan görüşmelerde İngiliz Kralı ile Rus Çarının Osmanlı Devleti'ni paylaşma kararı aldıkları konusunda görüşleri mevcuttu. Bunun

¹⁶ Prifti, a.g.m., s.562.

¹⁷ Prifti, a.g.m., s.562.

¹⁸ Prifti, a.g.m., s.562.

¹⁹ Prifti, a.g.m., s.562.

²⁰ Deniz Akpınar, Nurettin Birol , "XIX. Yüzyıl Sonlarında Manastır Vilâyeti Ve Vali Halil Rifat Paşa'nın Faaliyetleri (1887-1889)", Asos Journal Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 14, 2015, s.141.

²¹ Ernest Edmondson Ramsaur, Jön Türkler ve 1908 İhtilâli, çev. Nuran Ülken, Sander Yayınevi, İstanbul, 1942, s.142.

²² Emine Gümüşsoy, "II.Meşrutiyeti Hazırlayan Bir Merkez: Ohri", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.IV., S.XVIII., Isparta, ,2008, s.60.

sorumlusu olarak da, yönetimde başarı sağlayamadığını düşündükleri II. Abdülhamit'i görmüşlerdir.²³ Abdülhamit Rumeli topraklarında hızla büyüme gösteren İttihat ve Terakki'nin yayılmasını engellemek için bölgedeki yönetim kademelerine kendine sadık olan kişileri atamıştır.

Fakat bu kişiler, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri tarafından durdurulmuştur.²⁴ Hemen hemen aynı günlerde, Kolağası Resneli Niyazi Bey isyan ederek dağa çıkmıştır. Ardından Enver Bey ve Ohri'li Eyüp Sabri Bey'de aynı şekilde isyan etmişlerdir.²⁵

Makedonya dağlarında başlayan bu isyan hareketlerinin temel sebebi bilindiği üzere Meşrutiyet'i geri getirmek üzerinedir. Sarayın bu isyanları bastırma girişimleri bir sonuca ulaşmamıştır. İttihat ve Terakki'yi Rumeli halkı desteklemiştir ve bu sayede cemiyet daha da güçlenmiştir.

Selanik, Üsküp, Manastır, Resne, Ohri, Kosova'dan II. Abdülhamit'e sürekli telgraflar gelmekteydi. Bu telgrafların içeriği, Anayasa'nın tekrar yürürlüğe konulmasının gerekliliği ve bu doğrultuda Mebusan Meclisi'nin de yeniden açılması konusunda idi. Eyüp Sabri Bey yolladığı telgraftan sonra, Ohri Milli Alayı Manastır'da askeri kuvvetler ve halk tarafından oldukça iyi bir şekilde karşılanmıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Manastır şubesi, 21 pare top atışı ile birlikte meşrutiyeti ilan etmişler ve Mabeyn Başkatipliği ile Harbiye Nezareti'ne de bildirmişlerdi.²⁶ Bundan kısa bir süre sonra II. Abdülhamit, 23 Temmuz 1908'de Mebusan Meclisi'nin seçimlerinin yapılacağını bildirmiştir.²⁷ Ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezi tarafından beyannameler Ohri sokaklarına asılmıştır. Bu beyannamelerin içeriği ise, istibdadın olumsuz tarafları ile ilgili olmakla birlikte, meclisin açılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. İtalyan yüzbaşı Manera, bu beyannameleri gördükten sonra bazı görüşlerde bulunmuştur. Ohri'nin farklı bir yer olduğunu, burada üst düzey görevlerde bulunan polis, kaymakam, kumandan gibi kişilerin yalnız gezebildiklerini ve hürriyet fikrinin oturduğunu, bunun güzel bir şekilde yaşandığını dile getirmiştir.²⁸

Bu doğrultuda cemiyetin Hürriyet ve Meşrutiyet gibi konulardaki görüş ve düşünceleri somut bir hal almıştır. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde yukarıda detaylı biçimde incelenen merkezlerin ve kişilerin önemi oldukça büyüktür.

2. “MANASTIR'IN UNUTULMAZ GÜNLERİ” ADLI ESER HAKKINDA

Abdülmecid Fehmi'nin bilinen tek eseri olan Manastır'ın Unutulmaz Günleri, 48 sayfadan oluşmaktadır. Eserin İfade-i Mahsusa kısmı Rumi tarih ile 15 Nisan 1327, Miladi takvime göre 28 Nisan 1911 tarihinde yazılmıştır. Eser genel olarak, II. Meşrutiyet sonrası Manastır'da yaşanan gelişmeler ve Manastır'ın genel durumu hakkında bilgi vermektedir. Eserde, II. Meşrutiyet'ten sonra Manastır'da meydana gelen 29 olay anlatılmaktadır. Abdülmecid Fehmi, eserde ağır bir dili tercih etmek yerine, oldukça sade ve doğal bir anlatım tercih etmiştir. Bu da o dönemde yaşanan olayları ilk ağızdan ve en doğal haliyle anlamamızı sağladığı için, eser önemli bir kaynak sayılır. Manastır, II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki Cemiyeti hakkında genel bir

²³ Enver Ziya Karal, Büyük Osmanlı Tarihi, C.IV., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s.522.

²⁴ Temuçin Faik Ertan, Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2017, s.39.

²⁵ Ahmet Bedevi Kuran, İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler, Tan Matbaası, İstanbul, 1945, s.31.

²⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Resneli Niyazi Hatıratı, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 27.

²⁷ Sina Akşin, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996, s.31-33.

²⁸ Süleyman Kâni İrtem, Yıldız ve Jön Türkler, Haz. Osman Kocabaşoğlu, İstanbul, 1999. s.415-416.

bilgi edinerek, bu konular üzerinde araştırma yapacak bir araştırmacının değerlendirmesi gereken oldukça önemli bir eserdir.

2.1. Eserin Yazarı Abdülmecid Fehmi Hakkında

Abdülmecid Fehmi, 24 Temmuz 1876'da Debre'de dünyaya gelmiştir. İlk olarak Sıbyan mektebinden sonra, Debre Rüştüye'sini en üstün şekilde bitirmiştir. İlk memuriyetine Debre Sancağında, Tahrirat Kalemine Fahrî olarak başlamıştır. 1899'da Enez Kazası Tahrirat Kitabesinde yüz kuruş maaşla ikinci defa memur oldu. 28 Ocak 1901'de Edirne Vilâyeti Mektubî Kaleminde göreve başladı. 14 Haziran- 24 Temmuz 1908'de ise 150 kuruş maaşla vilâyet gazetesi Manastır'ın sermuharrir muavinliğinde bulundu.²⁹ Meşrutiyet'in ilanında ilk adımı atan Manastır'ın yaşadığı olaylara tanıklık etti ve bunları kaleme aldı. Abdülmecid Fehmi'nin Manastır'ın Unutulmaz Günleri adlı eseri, vilâyet gazetesi Manastır'da yazdığı yazıların bir araya gelmiş halidir. Bunu eserinin ifade-i Mahsusa kısmında belirtmiştir.³⁰

2.2. Eserin İfade-i Mahsusası

“Abdülmecid Fehmi eserinin ifade-i mahsusa kısmında şöyle bir açıklamada bulunmuştur. İşte, İlân-ı hürriyeti müteakip birbirini vely eden a'yad-ı millîyede, icra edilen merasime, şenliklere dair muharriri nulunmuş olduğum (Manastır) resmî gazetesine ait yazılarımı bermu'tad Hıfzı Paşa'ya arz eyliyor idim.³¹ Bunun yanında Abdülmecid Fehmi, olayları gayet dikkatli bir biçimde anlatmanın önemini vurgularken, abartı yapılmaması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir;

“Ve Hâl bu ki sahâif-i tarihiyye-i osmanliyyemizin tezyine medâr olacak olanbu gibi vekayi'in tafsilâtıyla, an'anâtıyla mazbut olması lazımeden bulunduğu cihetle bunları gayet dikkatlice, ve fakat mübalağasızca yazmaya... hatta bilâhare ayrıca bir mecmua halinde tertib ve tab' eylemek suretiyle vatana da, tarihe de bir hizmet etmeye çalışmalı...”³²

Bunların yanında 10 Temmuz 324 tarihinden, 326 tarihine kadar, Manastır'da yaşanan olayları anlattığını ve vilâyetin resmi gazetesinde yazdığı yazılarını bir bütün haline getirdiğinden eserin bu şekilde olduğundan bahsetmiştir.³³

“Binâneleyh, 10 temmuz 324 tarih-, mukaddimededen, 326 senesi nihayetine kadar Manastır'da, matla'-ı evvel neyyir-i hakikat, merkez-i intişar-ı hürriyet olan bu şehir-i şehirde mürûr eden unutulmaz günler hakkında karalanmış... vilayetın resmi gazetesinde derc etmiş olduğum parçaları, mücerred o kıymetli dakikaların hatıra-i güzünini, tekrar tazelemek...o elvâh-ı mâziyye-i şevk ânını, enzâr-ı kariîne tekrar irae eylemek gibi hissiyat-ı lâtife-i millîyeyi tehyic etmek emeliyle bir mecmua halinde cem' ve telfike cür'et ettim.”³⁴

Yani genel olarak irdeleyecek olursak, yazarın İfade-i Mahsusa kısmında esere bir giriş yaptığını ve eserin yazılış amacının yazar tarafında ortaya koyulduğunu görüyoruz.

²⁹ Hayat hikayesi için bkz., İçişleri Bakanlığı Sicil Dosyaları, No:148.

³⁰ Abdülmecid Fehmi, Manastır'ın Unutulmaz Günleri, Beynelmillel Ticaret Matbaası, Manastır, 1327, s.4.

³¹ Fehmi, a.g.e., s.4.

³² Fehmi, a.g.e., s.5.

³³ Fehmi, a.g.e., s.5.

³⁴ Fehmi, a.g.e., s.6.

2.3. Eserin İhtivasında Ele Alınan Olaylar

- Osmanlıların En Büyük Bayramı,
- Osmanlıların En Büyük Gecesi,
- Kanun-î Esasi,
- Vatan Fedaileri,
- Görüceliler,
- Kolonya'lılarla Serfice Sancağı Ahalisi
- Sırbılar,
- Debreliler,
- Bulgaristanlılar,
- İstanbul Heyet-i Tıbbiyesi,
- Yunanistan Başveki-i Sâbıkı Rallis
- Bulgaristan'ın İlân-ı İstiklâliyeti Manastır'da Efkâr-ı Umumiyye
- Meclis-i Meb'usânımızın Yevm-i Küşâdı,
- Girit İçin Miting,
- 31 Mart Hadise-i Elîmesi Üzerine Hükümet-i Merkeziyyeye Karşı Miting,
- Cülûs-ı Hümayûn-ı Meyâmin-i Makrûn-ı Hazret-i Padişahî
- Resm-i Bîat
- Merasimi-i Tebrikkîyye- Şehr-Âyin
- Gece Şenlikleri,
- Beyannâme-i Hümayûnun Resm-i Kıraatı,
- İttihad-ı Anâsıra Dair Miting,
- İstibdad Sındığı,
- Kıraat-ı Ferman Merasimi,
- Nâfia Nâzırî,
- Dahiliye Nâzırî,
- Maliye Nâzırî,
- Hâtime

2.4. Osmanlıların En Büyük Bayramı (23 Temmuz 1908)

Abdülmeccid Fehmi, Manastır'ın unutulmaz günlerinden birincisinin, Rumi tarih ile 10 Temmuz 1324, Miladi takvime göre ise 23 Temmuz 1908 tarihi olduğunu ifade etmektedir. 23 Temmuz 1908 tarihinde, II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, Manastır II.

Meşrutiyet'in hazırlayıcısı konumunda olmuştur. Bu nedenle, Manastır için II. Meşrutiyetin ilanı oldukça önemli bir gelişme olmuştur. Bu doğrultuda unutulmaz günlerden birincisi bugündür. Abdülmecid Fehmi bunu şöyle dile getirmiştir;

*“Manastır'ın unutulmaz günlerinden birincisi: Yâd-ı güzini, hâfıza-i millette ebediyyen pây-dâr... hatıra-i mefharat ânını, tarih-i insaniyette zib-aver-i sahife-i iftihar olacak olan 10 Temmuz tarih-i mübecceline tesadüf eden gündür.”*³⁵

Abdülmecid Fehmi ayrıca, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği gün, halkın etrafta bu durumu sevinç ve şaşkınlıkla karşıladığını oldukça doğal bir üslupla belirtmiştir. Bunu şu şekilde dile getirmiştir;

*“O gün, sabahleyin: Evden sokağa çıkan, (İttihad ve Terakki) Cemiyet-i muhteremesinin bilutfihi-l kerim, hukuk-ı meşrûa-i milleti siyâneten Kanun-ı Esâsinin mevki-i icraya vaz'ı için birkaç saat sonra parlak bir surette ilân-ı ittihad edileceği tebşir...”*ini hâvi ilân-namesini görerek sevincinden şaşalayıp kalıyor... Fakat karşısında halkın, yukarıya doğru koştuklarını gördükçe o da o sürüye karışıp gidiyor... Fakat, nereye, ne için gittiğini –ilaveyi gördüğü halde bilmiyor... Zavallı, ötekine, berikine soruyor da yine kendini toplayamıyordu.”³⁶

Abdülmecid Fehmi, Manastır'ın Unutulmaz Günleri adlı eserinin İfade-i Mahsusa kısmında belirttiği üzere, anlattığı olayları doğal bir üslupla ve önemini vurgulayarak kaleme almıştır. Bu olayda da en önemli gün olarak, II. Meşrutiyet'in ilanını bayram olarak kutlamasından anlamış oluyoruz. O gün halk, bugünü sevinçli ve mutlu, hatta biraz da şaşkınlıkla karşılamıştır. Dönemin resmi gazetesi olan *Manastır* gazetesinde yer almış bir şiir de mevcuttur. Bu şiiri de yine Abdülmecid Fehmi'nin eserinde görebiliriz.

Bayram olarak ilan ettiği 23 Temmuz 1908 tarihini ve o gün yaşananları anlattıktan sonra *Terane-i İttihad* adında bir şiir de eserde mevcuttur.

Terane-i İttihad

**Resmi Manastır gazetesinde 1-1194 numarolu ve 24 Temmuz:1324 nüshasında mündericidir.*

İttihad etti bütün Osmanlılar,şanlı bugün

Bir meserret,bir şetâret, her tarafta:rû-nümûn

Görmemiş çeşm-i felek,dünyada böyle bir düğün

Doğdu: “necm-i ittihad” pek şanlı pek anlı bugün

Necm-i istikbâl-i âmâl-i vatandır,ittihad

Âf-tâb-ı devr-i ikbâl-i vatandır,ittihad

Zulm ü istibdadı kaldırdı, bu ciddi ictihad

Kalması asla ahali arasında bir fesâd

Kapladı âfâkı nûr-i ittifak u ittihad

³⁵ Fehmi, a.g.e., s.7.

³⁶ Fehmi, a.g.e.,s.8.

Doğdu: “nûr-ı ittihad” pek şanlı pek anlı bugün
Pek metin bir kal'a-i hâl-i vatandır,ittihad
Hâit-i a'dâ-yı din, mâl-i vatandır ittihad

İftihar eyler bütün âlem, ne parlak mefharet?
Biz nasıl etmeyelim,ifâ-yı şükr ü mahmidet?
İttihad iydi gibi var mı bir iydi mes'adet?

Doğdu: “Mîhr-i İttihad” pek şanlı pek anlı bugün
Bâzûân-ı Rüstem-i zâl-i vatandır ittihad
Ziver-i nûr-ül-Hüdâ hâl-i vatandır ittihad

10 Temmuz : Pençşenbe (Perşembe), Saat 9.

2.5. Bulgaristan'ın İlan-ı İstiklâliyetiBosna Hersek'in Avusturya Macaristan'a ilhakı münasebetiyle Manastır'da Efkâr-ı Umumiyye

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından Girit, Yunanistan'a ilhak edildi. Bu sırada Ferdinand ile Avusturya İmparatoru I. Franz Joseph, bir konuda uzlaştı. 5 Ekim 1908'de Avusturya'nın, Bosna- Hersek'i ilhakından bir gün önce, Ferdinand Doğu Rumeli'yi de kapsayacak biçimde Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etti ve ikisi de çar unvanı aldı.

Abdülmecid Fehmi, bu olayların ardından Manastır ahalisinde galeyânın ortaya çıktığını ve 9 Ekim 1908 tarihinde Hürriyet Meydanında bir miting yapıldığını ifade etmiştir.³⁷

Bu mitingin saat 9 civarında başladığını ve Türkçe, Arnavudca, İspanyolca olarak nutukların okunduğunu, Fransızca birer suretin de hariciye nezaretine gönderildiğini yazmıştır.³⁸

2.6. Girit İçin Miting (15 Ocak 1909)

Bilindiği üzere II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra, Yunanistan Girit'i ilhak etmişti. Abdülmecid Fehmi bunun üzerine, Manastır'da Girit'in ilhakı ile ilgili meydana gelen olayları ele almıştır. Girit adasının, Yunanistan'a ilhakından sonra, Kânun-ı sâninin ikinci Cuma günü Manastır'da Hürriyet Meydanı'nda, saat 8 civarında bir miting yapılmıştır. Abdülmecid Fehmi, Girit'i önemli ve *uzv-i mülâsık* olarak ifade etmektedir. Yani Girit'in Osmanlı Devleti'nin ayrılmaz bir parçası gibi olduğu ve Osmanlı'dan kopamayacağını belirtmiştir.³⁹

Bu konuda Abdülmecid Fehmi şunları aktarmıştır;

“Sütun-ı Hürriyet altındaki kürsî-i mahsusa en evvel çıkan Belediye Reisi Bahâ Bey tarafından, ahali-i memleket nâmına miting bayrağı keşide edilmiş,sâniyen miting hey'etinden vükelâ-yı deâviden Hasib Efendi'nin Girit'in mevki-i müstesnâ-yı siyâsi ve coğrafisi ile vukuât-ı tarihiyyesi hakkındaki nutk-ı beliğ ve müheyyicini müteakib İttihad Kulübü nâmına Ticaret Mahkemesi

³⁷ Fehmi, *a.g.e.*, s.26.

³⁸ Fehmi, *a.g.e.*, s.26.

³⁹ Fehmi, *a.g.e.*, s.30-31-32.

Reisi Zeki Efendi fevkâlade belîğ ve müessir bir nutuk irâd eylemiş, sînelerden galeyân-ı hsmiyetle feveran eden sürekli alkışlar arasında kürsi-i hitabetten inmesi üzerine Arnavud, Bulgar, Sırp, Ulah ve Musevi kulüpleri nâmlarına da tercüman-ı hissiyât-ı umumîyeyi mutazammın nutuklar irâd ve kıraat olunmuştur."⁴⁰

Girit için bu protestonâmeyi, vilayetin valisi Ferik Fahri Paşa'ya takdim etmişlerdir. Daha sonra, Girit'in kurtarılması için yapılan bu gösteriler sakin bir biçimde sona ermiştir.⁴¹

2.7. İstibdad Sındığı (7 Temmuz 1909)

Resneli Niyazi Bey, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi için Ohri'de dağa çıkmıştı. Ohri'de muhalif kesim askerleri "yaşasın padişah" yerine "yaşasın millet" şeklinde bağıryorlardı. II. Abdülhamit ise bu konuda çözüm yolları aramaktaydı.⁴² İlerleyen günlerde II. Abdülhamit, Şemsi Paşa'yı isyanı bastırmak için Manastır'a yolladı. Şemsi Paşa 7 Temmuz 1908'de Manastır telgrafhanesinden, Resne'ye gitmek üzere yola çıktığı sırada, Mülazım Atıf (Kamçıl) tarafından vuruldu. Mülazım Atıf, olaydan sonra kaçtı. Bu olaydan tam bir sene sonra 7 Temmuz 1909 tarihinde bazı kutlamalar yapılmıştır ve bu günü *İstibdâd Sındığı* olarak adlandırmışlardır. İstibdad Sındığı ise İstibdadın yok edilmesi, kaldırılmasını ifade etmektedir.⁴³ Abdülmecid Fehmi bu konuyu Manastır'ın Unutulmaz Günleri'nde şöyle ifade etmiştir;

*"Bugün, 324 senesi haziranının yirmidördüncü Çarşamba gününde Manastır Telgrafhânesi önünde istibdâda vurulan ilk darbenin sene-i devriyesine müsâdif olması hasebiyle hamiyetmendândan mürekkeb teşekkül eden hey'et-i hususiye tarafından bir ictimâ' akdiyle merasim-i lâzime icra edilmiş ve bu günün (İstibdâd Sındığı)ve postahâne hizasındakiDrahor caddesinin (Atıf Bey Caddesi)nâmlarıyla yad olunmaları karargir olunmuştur. O gece de, telgrafhâne ittisalindeki Ziraat Kulübünde ahali-i hürriyetperverân eğlenceler tertibiyle icrâ-yı âheng ve şâdmânî eylediler."*⁴⁴

Buradan da anlaşılacağı üzere 1908 yılında, Şemsi Paşa'nın öldürülmesinden bir sene sonra, 1909'da bu günü istibdâd sındığı olarak yani istibdadın kaldırılmasının ve yok edilmesinin günü olarak kutlamışlar ve Drahor Caddesine de Atıf Bey Caddesi adını verirken, olayın gerçekleştiği Manastır'daki telgrafhâne bitişiğindeki Ziraat Kulübünde çeşitli eğlenceler düzenlenmişlerdir.⁴⁵

SONUÇ

II. Meşrutiyet'i hazırlayan önemli merkezlerden biri olan Manastır, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için oldukça önemli bir kaynak değeri taşımaktadır. II. Meşrutiyet'in ilan edilme sürecinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üyelerinin Manastır, Ohri, Resne, Selanik, gibi yerlerde merkeze oranla daha rahat hareket ettikleri bilinen bir gerçektir. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesindeki sürecin birinci elden incelenmesinde sade üslubu, doğal anlatımı ile Abdülmecid Fehmi'nin *Manastır'ın Unutulmaz Günleri* adlı eseri hiç şüphesiz ki büyük önem taşımaktadır. Olayı yaşayan bir kişi olarak Fehmi eserinde, *Manastır'ın Unutulmaz Günleri* adı altında II. Meşrutiyet sonrası Manastır'daki durumu açık bir biçimde kaleme almıştır. Birinci elden kay-

⁴⁰ Fehmi, a.g.e., s.31.

⁴¹ Fehmi, a.g.e., s.32.

⁴² Tevfik Çavdar, Tâlat Paşa, İmge Kitabevi, İstanbul, 2001, s.109.

⁴³ Fehmi, a.g.e., s.43.

⁴⁴ Fehmi, a.g.e., s.43.

⁴⁵ Fehmi, a.g.e., s.43.

nak niteliği taşıyan eseri transkripsiyon ederek incelendiğimizde, II. Meşrutiyet öncesi genel durum ve ilan edildikten sonraki gelişmeleri kendi üslubuyla aktardığı sonucuna ulaştık. Eserde tarihler ve olaylar tutarlılık taşımakla birlikte tam anlamıyla objektif olamayacağı unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, Manastır'ın II. Meşrutiyet'in ilanındaki rolü, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin amaçları, II. Meşrutiyet'in Manastır'a yansımaları gibi konularda bilgileri toparlayarak tarihin bu alanındaki eksiklerini gidermeye çalıştık. Akabinde yukarıda değindiğimiz konular ve süreçler ile ilgili farklı bakış açıları sunarak genel bir görünüm elde edilmiş bu doğrultuda değerlendirme yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akşin, Sina, (1996), Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Birol, Nurettin ; Akpınar, Deniz, (2015), “XIX. Yüzyıl Sonlarında Manastır Vilâyeti Ve Vali Halil Rifat Paşa'nın Faaliyetleri (1887-1889)”, Asos Journal Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 14, s.140-156.
- Çavdar, T., (2001), Tâlat Paşa, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Çağ, Galip, (2010), “XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Hakimiyetinde Manastır” (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Sakarya.
- Ertan, Temuçin, Faik, (2017), Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Yayınevi, Ankara.
- Fehmi, Abdülmecid, (1327), Manastır'ın Unutulmaz Günleri, Beynelmîlel Ticaret Matbaası, Manastır.
- Gümüşsoy, Emine, (2008), “II.Meşrutiyeti Hazırlayan Bir Merkez: Ohri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.IV., S.XVIII., Isparta, s.54-70.
- İrtem, Süleyman, Kani, (1999), Yıldız ve Jön Türkler, Haz. Osman Kocabaşoğlu, İstanbul.
- Karal, Enver, Ziya, (2010), Büyük Osmanlı Tarihi, C.IV., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karta, Nurullah, (2015), “Manastır Şehrinin Sosyal Ve Ekonomik Durumu (1482-1615)”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. VIII., S.XLI., s.459.
- Kuran, Ahmet, Bedevi, (1945), İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler, Tan Matbaası, İstanbul.
- Prifti, Kristaq (2003), “Manastır”, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı, C. XXVII, s.562-563.
- Ramsaur, Ernest, Edmondson, (1942), Jön Türkler ve 1908 İhtilâli, çev. Nuran Ülken, Sander Yayınevi, İstanbul.
- Tevfik, Mehmed, (1327), Manastır Vilayeti'nin Tarihçesi, Manastır:Beyne'l- Milel Ticaret Matbaası, Manastır.
- Uysal, Mehmet, Ali.; Kartal, Kazım, (2018), “XIX.Yüzyılın İlk Yarısında Ağlasun ve İncir Kazalarının Sosyal ve İktisadi Yapısı (1830-1850)”, Gece Akademi Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İsmail, Hakkı, (2003), Resneli Niyazi Hatıratı, Örgün Yayınevi, İstanbul.